

Brata.

Povest. — Spisal Janko Polák.

IV.

o stopi kneževič Marko v sobo svoje stare matere, zapazi v nji tudi svojega brata, kneževiča Urha.

Bil je v veliki zadregi.

Toda le za hip.

»Babica, vse je izgubljeno!« začne kneževič Marko, ko se umiri in opogumi.

»Kaj bi naj bilo izgubljeno?« se začudi stara mati.

»Na željo očetovo sem se odpovedal knežjemu klobuku v prid kneževiču Danilu!«

Kakor strela iz jasnega neba zadenejo te besede kneževičevo staro mater. — Omahnila je na naslonjač.

Kneževiča jo prestrežeta.

Ko se nekoliko zave, začne s tresočim glasom:

»Marko, kaj se je zgodilo?«

Kneževič Marko ji pojasni položaj.

Ko konča, se dvigne stara mati raz stol, na katerega sta jo bila kneževiča posadila.

In začne z močnim glasom:

»Ne, ni še izgubljeno vse! . . . Kneginja Katarina in tudi knez Lazar ne smeta kar meninič tebinič poteptati pravico prvorojenstva! . . . Ta ima svojo veljavo od pamtíveka! . . . In zaradi tega knezu Lazarju ni treba držati obljube in prisege! . . . Sicer pa mislim, da tu ne spletkari nihče drugi, nego hudobna teta kneginja Katarina! . . . Verujta mi, da je ona vmes! . . . Odkar je došla ona med nas, ni več miru v gradu!«

Kneževiča pritrdita molče.

»Če imam še količkaj vpliva na svojega sina, kneza Lazarja, mora odstopiti od svoje neopravičene želje!« nadaljuje stara mati. »Tako grem k njemu, in on mora preklicati vse! . . . Taka sramota! . . . Moč Katarinine tete pa se mora streti!« . . .

»Stojte, babica!« dé kneževič Marko, ko vidi resno voljo stare matere.

»Stojte, babica! . . . Če bi bili tudi oče pri volji, ne bil bi nikdar jaz! . . . Tudi jaz sem že dal svojo možko besedo!« . . .

»Stoj, Marko!« zavpije kneževič Urh.

»Stoj, Marko! . . . Ne prenašli se! . . . Lepo je, da hočeš pomagati očetu iz zadrege in se umakniti! . . . Pa Bog mi je priča, dokler živim jaz, se to ne bo zgodilo!« . . .

»Ne prisegaj, Urh!« mu seže kneževič Marko v besedo.

»Pa četudi bi mogel namočiti svoj meč v krvi Katarinini in Dani-lovi!« nadaljuje kneževič Urh. »Tebi, Marko, se vidi, da ravnaš možki.

A jaz ti pravim, da je to otroško! . . . Čemu pa nosimo meče? . . . Čemu pa imamo na tisoče junakov? . . . Za kratek čas? . . . Reci samó besedo in mesto ianjar bodo zadoneli bojni rogovi po širni kneževini!« . . .

»Stoj, Urh! . . . Ne divjaj tako!« ga miri kneževič Marko.

»Ne tajim, da je pravica prvorojenstva prestara. Toda trdim pa, da še noben knez naše rodbine ni prelomil dane prisega in obljube. Tudi najin oče je ne sme! Rajši umrem, nego bi se kdaj v zgodovini naše lepe kneževine pisalo, da je kneževič Marko zavladal v trenutku, ko je njegov oče, knez Lazar, prelomil prisego in obljubo. Govoril sem! . . . In tudi sam ne odstopim od dane obljube! . . . Nisem prišel k vama, da bi vaju prošil pomoči. Prišel sem k vama samo po slovo. Zakaj, preden zaide danes sonce, odidem!«

Ko čujeta stara mati in kneževič Urh te odločne besede, obmolkneta. Predobro sta poznala kneževiča Marka, da bi še dalje silila vanj. Vedela sta, da se ne uklone nikdar.

»Če odideš ti, odidem tudi jaz!« reče stara mati žalostna.

»Kamor greš ti, grem tudi jaz!« izpregovori kneževič Urh.

»Čujta me!« dé kneževič Marko proseče.

»Veseli me, da hočeta oba z menoj. A eden mora ostati pri očetu, da ga tolaži. Vem, da se Urh ne vda moji prošnji. Predobro ga poznam! In bolj je za vso našo rodbino, da odide. Ne zaupam mu. Prenagel je! . . . Lahko bi se v moji odsotnosti prigodilo kaj takega, česar nas varuj Bog! . . . A vi, babica dobra moja, bodete ostali iz ljubezni do mene in do svojega ljubljenega sina, kneza Lazarja. Kaj ne, da bodete, babica moja dobra?« Molk.

»Težko mi bode!« . . . vzdahne stara mati ihte. »Toda ker vem, da je te tvoja srčna žeļa, dragi moj Marko, in se mi smili vajin oče, moj sin knez Lazar, ki je gotovo samo žrtev hudobnega spletkarstva, hočem ostati! . . . Dovoli, dragi moj Marko, da te blagoslovim. Kamorkoli odideš, bodi srečen! . . . Spremlja naj te Bog! . . . In Vsemogočni, ki te je ljubil dosedaj in te samo preizkuša, ti bo poplašal to trpljenje stoterno! . . . Blagoslovi te po meni On! . . . Bodi srečen in vrni se kmalu zopet med nas!« . . .

Nehote sta pokleknila oba kneževiča.

Babica pa je položila vsakemu eno roko na glavo.

In veli ustnici sta šepetali blagoslov.

Kneževiča pa sta ihtela.

V.

»Marko!« . . .

»Olga!« . . .

Prestrašila sta se drug drugega.

»Marko, kaj ti je?

»Prihajam brez knežjega klobuka.«

»Kako to?«

Kneževič Marko je povedal svoji soprogi, da je njegov oče, knez Lazar, lepega dne obljubil svoji soprogi, kneginji Katarini, da sme željo želeti kakoršnokoli in da jo bode on izpolnil, če bo le moč. Danes pa je kneginja Katarina zaželela željo. In še preden jo je izrekla, ji je knez prisegel pri Bogu in pri ljubavi svojega prvorojenca, da jo ji izpolni. In kneginja Katarina je zaželela knežji klobuk v prid svojemu sinu Danilu.

Molk.

»Ker nočem,« je nadaljeval kneževič Marko, »da bi prelomili oče prisego in obljubo, zaraditega sem se vdal.«

»In kaj sedaj?« mu seže kneginja Olga v besedo.

»Odpotujemo nemudoma na moja posestva. Babico sem pregovoril, da ostane pri očetu. Tolažila ga bo. Urh pa se nikakor ni dal pregovoriti, da bi ostal. In veruj mi, da mi je ljubše, da gre z nami. Nagel je in lahko bi se pripetilo kaj takega, česar nas varuj Bog! . . . Uredi torej vse najpotrebneje. Drugo dobimo že za seboj. Naveličal sem se gradu, v katerem se samo spletkari, odkar je došla sem teta kneginja Katarina.«

»Tudi jaz mislim tako!« mu seže kneginja Olga v besedo.

»In babica misli ravnotako!« ji pritrdi kneževič Marko.

»In ne moti se nobeden!« dostavi kneginja Olga.

Kneževič Marko ji pritrdi molče.

»Marko!« začne spet kneginja Olga.

»Marko, veruj mi, da nisem zaraditega žalostna! Še vesela sem. Na naših posestvih bomo živeli kakor v raj. Izprehajali se bomo po peščenih stezicah med svežim zelenjem in dehtečim cvetjem. Peli nam bodo gozdni pevci, katerim bode prilagal srebrnočisti potoček svoje prijazno šumljanje. In kadar te bode mučila težka misel, pregnala ti jo bom jaz in zlati otroci tvoj. Ne žalosti se torej, ljubi moj Marko! . . . Vdajmo se volji božji in srečni bomo! . . . Saj s knežjim klobukom bi si nakopal na glavo le novih skrbi in novih odgovornosti! . . . Ali ne misliš tako tudi ti, dragi moj Marko!«

»Da, Olga!« ji pritrdi kneževič Marko. »Izpoznavam vsaki dan bolj, da sva samo ena duša v dveh telesih. In tako mora biti med zakonskimi, ako hočejo biti zadovoljni v sreči in nesreči. Pa dovolj tarnanja! . . . Samo nečesa te še prosim, Olga!«

»No, — in?«

»Pojdiva k očetu po slovo! — Res je, da me je žalil, toda veruj mi, da ne prostovoljno. Sama se bodeš uverila o resnici mojih besedi.«

»Marko, verujem že sedaj! . . . Idiva!« . . .

In odišla sta.

* * *

Ko stopita v sobo kneza Lazarja, dobita poleg njega njegovo mater, ki ga je tolažila. Pa zaman so bile tolažilne besede materine. Prevelika je bila žalost očetova. Knez Lazar je zrl žalostno skozi okno, skozi katero se je videlo v okrašeno mesto, v katerem je vrelo, kakor v velikanskem mravljišču sredi temnega gozda.

»Oče, ne žalosti se!« dé kneževič Marko in pristopi k očetu.

»Marko!«

»Oče, ne žalosti se!« ga tolaži kneževič Marko.

In knez Lazar zajoče bridko.

»Božja volja je taka! . . . Tej se ne smemo in tudi ne moremo upirati! . . . Samo On ve, zakaj nas tepe! . . . Zaslužili smo! . . . Sami morda ne vemo, s čim! . . . Potrpimo! . . . Gotovo bi nas ne tepel, da nas nima rad! . . . In kogar ima Bog rad, za tem ni treba jokati žalostnih solz!« . . .

»Marko, hvala ti na tolažbi! . . . Ne morem se utolažiti! . . . Žalost me hoče zadušiti! . . . Edino veselje si mi bil še ti na svetu . . . In sedaj mi bode odvzeto tudi to! . . . Moj Bog, moj Bog! . . . Hudo me kaznuješ! Pa naj bode! . . . Zaslužil sem!« . . .

In knez Lazar zajoče glasno.

»Oče, nikar ne joči!« ga tolaži kneginja Olga.

»Tudi jaz grem z Markom! . . . Pazila bom nanj, kakor na svoje oko! . . . Vedno ti bomo poročali, kako in kaj! . . . In tudi ti nas ne pozabi! . . . Kaj ne, da ne, oče! — Pisali si bodemo pogostokrat in gotovo boš tuintam tudi naš gost! . . . Kaj ne, da boš, oče?«

»Gotovo! . . . Gotovo!« zaihti kneževič Marko.

Knez Lazar pa molči in ihti.

Zdajpazdaj se mu utrne solza in mu spolzi po utrujenem licu.

Mučna tišina duši vse.

»Marko!« začne knez Lazar po dolgem molku.

»Marko, dam ti bogastva in spremstva na pot in na tvoj dom toliko, da boš lahko pozabil na knežji klobuk! . . . Tvoj dom bo bogatejši in sijajnejši od vsakega kneza! . . . Dovoli, da te blagoslovim! . . . Poročaj mi večkrat o sebi in o svojih dragih! . . . Imam vas najraje! . . . In zato mi je tako težko ob slovesu! . . . Tudi jaz se vas bom spominjal velikokrat in vas obiskal o prvi priliki!«

Olga in Marko sta pokleknila.

Nad Markom je plul blagoslov očetov.

Nad Olgo je plul blagoslov babičin.

Poljubivši jima roko, so se razstali.

Vsi so bili solzni.

Razstane je bil silno žalosten.

A tem lepše je bilo svidenje.

VI.

Solnce se je utapljalo za visokimi gorami.

Po cesti se je pomikala lepa kočija. V nji se je vozil kneževič Marko in njegova družina. Spremljevalo ga je vse viteštvo.

In nešteta množica je drla pred njimi in za njimi. Komaj so se prerili skozi njo.

Kočija je zdrdrala po beli cesti.

Pred kočijo in za kočijo pa so rezgetali iskri konji junaških vitezov. Ob visokem, grajskem oknu je zrl knez Lazar za odhajajočimi. Ihtel je.

Ko so izginili zadnji vitezi in se je množica že vračala, je knez Lazar bridko zajokal in se zgrudil v naslonjač.

Mati mu je priskočila na pomoč.

Zaman je bila tolažba.

Zakaj žalosten žalostnega ne zna in tudi ne more potolažiti.

Samo nekdo je bil v tem trenutku vesel.

In to je bila hudobna teta kneginja Katarina.

VII.

»Vitezi se bližajo!«

Kakor grom so zadonele te besede iz prsi orjaškega viteza Volka.

Vitezi so zgrabili za meče.

In meči so zabrenketali in krvavo zableščali v žarkih zahajajočega solnca.

»Poznaš perjanice?« je dejal Urh in se sklonil s konja k svojemu bratu, kneževiču Marku.

»Danilovi!« je dejal kneževič Marko.

»Da!« je pritrdil kneževič Urh.

Med vrstami vitezov je zašumelo.

»Mir!« je zapovedal kneževič Marko odločno.

Šum je polegel. In jezdili so dalje.

Zdajci so trčili skupaj.

»Ali naj udarimo?« je vprašal kneževič Urh svojega brata.

»Mirujte!« je dejal kneževič Marko odločno.

Danilo, ki je jezdil na čelu vitezov, je prijezdil do kočije.

»Marko, odpusti moji materi!«

In skočil je s konja in stopil h kočiji.

»Kaj naj bi ji odpustil?«

»Ali me je hotela samo podražiti?«

»S čim?« se je začudil kneževič Marko.

»Poslala mi je sle, da naj dojdem nemudoma v grad. Zakaj ti si se baje prostovoljno odpovedal knežjemu klobuku v moj prid. Vest me je osupnila! . . . In nemudoma sem se napotil, da jo preprečim, če je resnična. Prišel bi bil itak že danes na slavlje, toda vrnil sem se ravno s potovanja in bil sem truden. Priti sem hotel šele jutri! . . . Ko so mi pa sli, ki so me že čakali, oznanili tvojo in očetovo voljo, sem se napotil nemudoma. Zakaj vest se mi je videla neverjetna! . . . Kaj ne, da je? — Marko, povedi mi sam!«

Kneževič Marko je pojasnil svojemu bratu vse.

»Nikdar ne!« je dejal kneževič Danilo z močnim glasom.

»Nikdar ne!« . . . Rajši umrem, nego bi se zgodilo kaj takega! . . .

Tu vmes mora biti hudobija! . . . Vrnimo se, da se pojasni vse! . . .

Bog pa, ki je tu gori nad nami, mi je priča, da kaj takega niti slutil nisem! Ubogi oče! Ubogi Marko! . . . Čuj me, Marko! . . . Obrni kočijo in hitimo nazaj! . . . Oče ne smejo trpeti dalje! . . . Materi in vsem onim pa, ki so na tem prizadeti, hočem povedati svoje mnenje! . . . Bog, ki je tu gori nad nami, mi je priča!«

Kneževič Marko izprva ni hotel obrniti. Ko pa so silili vanj vsi, se je vdal.

In izprevod se je začel pomikati nazaj v mesto.

* * *

Grmeč strel je oznanil, da se bližajo mestu vitezi.

Vse je hitelo radovedno pod milo nebo.

Kako pa so se začudili, ko so videli, da se vrača kneževič Marko in da jezdi ob njegovi kočiji kneževiča Urh in — Danilo.

Niso si mogli razložiti zagonetke.

Ko pa so izvedeli zagonetko, so začeli kričati in vriskati, da se je čulo v visoki grad.

Katarinina teta je stopila k visokemu grajskemu oknu.

Ko je ugledala kneževiča Danila in poleg njega kneževiča Marka, je osupnila.

Mučna misel ji je legla v dušo.

»Vse je izgubljeno!« . . .

In izginila je v svoje stanovanje.

Tudi mati kneza Lazarja je stopila k oknu.

»Ah!« se ji je izvilo iz prsi.

»Kaj je?« je vprašal knez Lazar preplašen.

Slonel je še vedno v naslonjaču.

»Marko se vrača in ž njim Danilo!« . . .

»Danilo?« se začudi knez Lazar.

»Sam večni Bog ve, da je res!« . . .

V tem pa se začuje pod gradom žvenketanje orožja in rezgetanje iskrnih konj, pod katerimi so se tresla tla in trdni grad.

In v sobo plane kneževič Marko, Danilo in Urh.

»Oče!« zaihti kneževič Danilo, ko zagleda svojega žalostnega očeta.

»Danilo!« zatrepeta knez Lazar.

»Kaj ste storili?«

»Tvoja mati je tako želela!«

»Kje je moja mati?«

V tem pa se odpro vrata in v sobo plane kneginja Katarina.

Med njo in kneževičem Danilom se razvname hud prepir.

Šele knezu Lazarju in kneževiču Marku se posreči ju pomiriti.

Kako rada se je vdala kneginja Katarina zahtevi kneževiča Danila!

»Večni Bog! . . . Hvala ti tisočerna!« . . .

Svečano so se razlile po sobi te besede kneza Lazarja, ko je čul Katarinino in Danilovo izpoved.

»Danilo!« nadaljuje knez Lazar.

»Dragi moj sin! . . . Vedel sem, da me imaš rad! . . . Vedel sem, da ljubiš svojega brata Marka! . . . Da ga pa ljubiš tako, tega nisem vedel!« . . .

»Oče, vi ste dvomili o tem?«

Knez Lazar onemi.

Po kratkem molku pa nadaljuje:

»Da, dvomil sem! . . . Tembolj pa verujem sedaj!« . . .

Svečana tišina zapluje po sobi.

Knez Lazar pa dé:

»Večni Bog! . . . Hvala ti tisočerna na veliki dobroti, ki si mi jo izkazal! . . . Težak bi bil račun! . . . Ti Večni sam si mi ga olajšal! . . . Težko bi umrl, da se me nisi usmilil! . . . Sedaj umrjem rad! . . . Moji sinovi se ljubijo med seboj in to mi je priča, da ljubijo tudi Tebe in mene! . . . In očetu, ki ima sinove, ki ljubijo Boga, se ni treba bati smrti! Zato ti hvala tisočerna, večni Bog!« . . .

Zahvalna molitev je plula po sobi.

Vsi navzoči so poklekneli nehote.

Radosti je bilo preveč.

Knez Lazar je omedlel. In na zemljo je legla mehka, pomladanska noč . . .

In sanjala je sen bratovske ljubezni.

VIII.

D drugega dne pa je vstalo solnce v vsi svoji lepoti izza temnega gozda.

Njegovi zlati žarki so se poigravali tistega jutra z drevèsnimi vrhovi tako poredno kakor še nikdar doslej.

In veseli so bili tistega jutra tudi meščani in vitezi in ljudstvo širne kneževine, ko so jim oznanile glasne fanfare, da kneževič Danilo ne mara knežjega klobuka, temveč da zahteva, naj ga prevzame njegov brat, kneževič Marko, ljubljenec meščanov, viteštva in ljudstva širne kneževine.

Škoda bi bilo opisovati krasni izprevod na slavlje. Škoda bi bilo opisovati veselice, ki so se prirejale v čast velikega slavlja po širni kneževini. Kaj takega se ne dá popisati. Še tako lep opis niti iz daleka ne doseže resnice. Pa naj bi bil poln zlatih besedi.

Vse je bilo praznično in veselo.

In hudobna teta?

Ponoči je izginila iz gradu.

Pregrenke so ji bile besede kneževiča Danila.

In kaj je končalo našo povest tako ugodno?

Previdnost božja in ljubezen med brati!

